

DR. KADLÓT ERZSÉBET

egyetemi docens, MKT főtitkár

KATI ÉS A MAGYAR KRIMINOLÓGIAI TÁRSASÁG – ÜNNEPI KÖSZÖNTŐ

Kedves Kati!/ Kedves Kollégák! Barátok!

Heller Ágnes több, mint fél évszázaddal ezelőtt komplex elemzését adta annak, hogy az ember, mint a társadalom fel nem bontható atomja, a legkülső héjon lévő vegyérték-elektronjainak kölcsönhatása révén hányféle szerepben képes feltűnni, és inkognitóban maradni; miközben a belső héjakon lévő törzselektronjai nem változnak.

A mai szerény köszöntőnkön nem tudjuk számba venni Gönczöl Katalin megannyi értékes, bennünket formáló társadalmi szerepét; életéből csupán néhány kovalens kötés felvilantására szorítkozhatunk.

Ezek közül az egyik meghatározó kémiai kölcsönhatás: Kati és a Magyar Kriminológia Társaság kapcsolata.

„Iparszerű” köszöntőben most annak a résznek kellene következnie, hogy mit is gondolt a „költő” – alias Kati – amikor 1983. május 26-án kollégáival, egykori tanáraival, tudóstársaival és diákjaival a Magyar Kriminológiai Társaságot megalapította. Tartok azonban tőle, hogy az ilyen eszmefuttatást követően Kati aligha állná meg, hogy eltekintsen a klasszikus, Arany János megjegyzéstől: miszerint roppant érdekesek voltak ugyan gondolataira vonatkozó fejtegetéseim de amúgy: „Gondolta (mindezt) a fene.”

Bevallom: éveken át, nagy erővel folytattam magánnyomozást Katinál annak felderítése végett, hogy mik voltak azok a motívumok, inspirációk, amelyek a társaság megalapításakor vezérelték. Kati azonban rendkívül zárkózott mindazon esetekben, ha adott intézményi körben a saját szerepéről kell számot adni, s legalább egy Spíró György szintű forгатókönyvre lett volna szükségem ahhoz, hogy ezen változtatni tudjak. Sajnos én híján vagyok Spíró tehetségének, így a gondolat-nyomozást fel kellett adnom; minnek folytán Kati és a Társaság viszonyában is csak a tények pártolásából indulhatok ki.

Pro forma a Magyar Kriminológiai Társaság a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával, – a tudomány és a civil szféra közötti átmenetet képviselő első fecskék között – dátumszerűen valóban 1983-ban öltött tudományos társasági formát. Megalakulásában

azonban Katinak – és nem kevésbé elszánt „játsszótársainak” – már hosszú évek munkája feküdt.

Nem véletlenül emelte ki Király Tibor az első beszámoló közgyűlésen, hogy: a természet-tudósok szerint is legalább ötven év kell ahhoz, amíg egy felfedezéstől elérünk az ipari hasznosításig, mihez képest a Társaság egy év alatt hatalmas eredményt ért el. A 250 taggal és négy kollektív taggal: (Legfőbb Ügyészség, Legfelesebb Bíróság, Igazságügyi Minisztérium, Belügyminisztérium), Szabó András elnökletével és Gönczöl Katalin főtítkárságával működő Kriminológiai Társaság ezalatt meghatározta a szervezeti-működési formáját, innovációs céljait és hozzájuk rendelte a működőképes eszközöket.

S bizony ez hatalmas teljesítmény volt!

Alig 25 évvel korábban, a kriminológia még tiltott, burzsoá áltudománynak számított. A társadalomtudományi szakértelem, a társadalomtudományi kutatás létjogosultságát is csak az 1960-as évek közepén kezdte elismerni a politika, ám a nem „tradicionális” tudományágaknak még ezt követően is, hosszú időn át, minden talpalatnyi helyért meg kellett küzdeniük.

A szocialista illeberalizmus sajátos eszmekörének közepesenél is gyengébb képességű potentátjai még a hetvenes években is nehezen (vagy sehogy) értették, hogy mi haszna lehetne az olyan szintetizáló, komplex kutatásra szakosodott tudomány-területeknek, mint a kriminológia. Az ellenzőket riasztotta, hogy létezik egy olyan, a bűnözés széles összefüggéseit vizsgáló szakterület, amely a tételes jog kommentálása helyett, a tételes-jogtól részben idegen „szótárral”, oksági viszonyrendszerek, jelenségek-következmények összefüggéseinek kutatásával foglalkozik, méghozzá szükségképpen kritikai szemlélettel.

Bár a hetvenes évek fordulójára már némiképpen megingott a hit az állam és jog elhalásában, de a büntetőjog és határtudományai továbbra is mostohagyermeknek számítottak. Ekként a hetvenes évek derekára nagy nehezen polgárjogot nyert önálló kriminológia tanszék megalakulása a megkérdőjelezhetetlen elhivatottsággal és végtelen munkabírással rendelkező Gönczöl Katalin számára nem valaminek a beteljesülését, hanem a „teremtés” kezdetét jelentette. Tudományos dolgozataiban világosan nyomon követhető az a törekvése, hogy – a kriminológia eredményeit – mielőbb, minél intenzívebben, mindenki által hozzáférhetővé, felhasználhatóvá tegye, a kutatásokat pedig bekapcsolja a nemzetközi kapcsolatok áramvonalába.

Kevés számú személyes vallomásából tudhatóan erős motivációt jelentett számára az a felismerés, hogy ha az ellenszélben elismert kriminológia tudománya villámsebesen nem ereszt erős gyökereket, bármikor jöhet egy fuvallat, ami a gyenge fát ismét tövestől kicsavarja. Innovációja, tudatossága és kitartása éppen abban nyilvánult meg, hogy olyan utakat keresett és talált, amelyeken haladva mindenki számára sikerült világossá tenni, hogy ez olyan közismereti tudományterület, amelyen keresztül a nem jogász tömegek számára is lényeges büntetőjogi, realizálható társadalomtudományi ismeretek közvetíthetőek; a jogalko-

tás és a jogalkalmazás pedig rábírható, hogy színvonalas elvárásokat fogalmazzon meg önmagával szemben.

Ez az útkeresés volt talán az egyik kézzel fogható elem, ami elvezetett a Társaság megalapításához, melynek Kati első perctől kezdve motorja, fiatal tagjainak pedig örökös mentora volt.

A Társaság a több sikon szervezett szakmai formációival: tudományos ülések delikát programjaival, kerekasztal beszélgetések unikális témáival, aktuális, a jogi közvéleményt is foglalkoztató tematika köré szerveződő konferenciáival, vándorgyűléseivel hamar közismert és népszerű lett. Kiváló hazai és külföldi előadók, lelkes hallgatók és fiatal tudósok olyan szellemi műhelyévé vált, amire a hivatalos jogi szférának is oda kellett figyelnie.

A tudomány és az igazságszolgáltatás szereplői kezdetben – kétségtelenül csupán – rangos, hivatalos találkozási pontként kezelték a Társaság szakmai programjait, ám a Katiból áradó kohéziós erő mentén ez lassanként őszinte egymás felé fordulásá alakult. A működés első 10 év alatt sikerült olyan csapatot összekovácsolnia, amelynek tagjai többségükben máig hűek maradtak a kriminológiához, a Társaság fokozódó elismertsége pedig már 1993-ban lehetővé tette az első magyarországi vilákkongresszus megszervezését.

Ez valóban kiemelkedően különleges esemény volt! 76 országból 1560 szakember vett részt a több napos szemináriumon, ami már önmagában is szinte példátlanul számított a jogtudomány berkein belül. S hogy a nemzetközi érdeklődés nem pusztán egy fiatal demokrácia lelkes tudósainak szólt, azt mi sem bizonyítja jobban, minthogy 20 évvel később, az Európai Kriminológiai Társaság égisze alatt – ahol a Gönczöl név szintúgy márkát jelent – sikerült ezt megismételni. Kati ösztökélése mellett és bátorságából erőt merítve 2013-ban sor került a második, immár 5 napos – komoly szakmai visszhangot kiváltó – nemzetközi konferencia megszervezésére, ahol a sok-sok magyarországi előadó, (mondhatni a bűnügyi tudományok színe-java) mellett 53 ország képviseltette magát, összesen 1026 fővel.

A 2004-ben a Társaság elnökévé avanzsált Gönczöl Kati számára azonban minden elismerés, hangos siker „csupán” újabb és újabb állomásokat jelentett azon a sztrádán, amit a magyarországi kriminológia számára még diákként kezdett építeni, s amit professzor emeritusként is folytat.

A Társaság elnökeként soha nem akkor láttam Katit elégedettnek, amikor egy-egy sikeres rendezvény véget ért, vagy amikor hetekig beszédtema volt egy-egy tudományos ülés. Ezek legfeljebb lelkesedését újították meg. Kevés embert láttam viszont olyan szeretettel kinyitni, lapozgatni egy könyvet, mint ahogyan Kati évről évre – vagy szerencsés időszakban évente kétszer – kezébe vette a Társaság tudományos tevékenységét összegző kötetet. S még kevesebb embert ismerek, aki olyan gyermeki felszabadultsággal, büszkén tudott örülni kollégája, diákja sikerének, egy-egy általuk elnyert külföldi ösztöndíjnak, számukra kivívott/megszerzett konferencia helynek, publikációs lehetőségnek, mint ő.

Lehet hosszasan sorolni Kati érdemeit, de igazán ez a szellemi mentalitás az, ami Katit a Kriminológiai Társaságban is ikonikussá avatta. A Társaságot is – az elkötelezett ismeretterjesztés mellett – arra szolgáló segítő eszköznek tekintette, hogy a nyitott elméket, a tanulni, tudni vágyókat ne hagyja belesüppedni a köznapi létbe; a környezetében feltűnő tehetségek ne kallódjanak el. A lassanként már „tudományos összeszerelő üzemmé silányítandó” felsőoktatásban távlatokat, lehetőségeket, igyekezett biztosítani a felsőfokú tudói létbe emelkedésre mindazoknak, akiknek erre igénye volt; akiknek pedig csak a bátorsága hiányzott ahhoz, hogy erre az útra lépjenek, olykor tanári szigorral, olykor megértő társként folyamatosan ösztönözte a helyes választásra.

A tudományos ülésbe ágyazott ünnepi köszöntésben talán megbocsátható, ha a köszöntő egy kicsit személyes véleményt is formál arról, hogy mit tart az ünnepelt legfontosabb erényének.

Kati és a Kriminológiai Társaság esetében számomra a legkülönlegesebb és példaértékű az a megközelítés, ahogyan ő a bűnügyi tudományok és társtudományok feladatát, küldetését életművének ebben a szegmensében: a kriminológia köntösében újrafogalmazta.

Mint tudjuk jelenünket eluralja a kazoisztikus jogalkotás, s a jogalkotó már hosszú ideje különös figyelmet fordít arra, hogy a büntetőjog nádpálcájának bokrán lehetőleg óránként újabb göcsörtös ágak növekedjenek. Nem önmagában a túlszabályozottság, a paternalizmus a legnagyobb probléma, hanem az, hogy az egészséges társadalmat is előbb utóbb kifordítja magából, ha a józan ész, az elemi tisztesség és az erkölcsi minimum alapján kezelhető kérdéseket szankciós szabályozás alá vonnak. A legveszélyesebb, hamis biztonságérzetet generáló tévút, ha a jogalkotói igyekezetet a büntetőjog nádpálcájának minél gyakoribb suhintása motiválja. Manapság ráadásul akkor számít „trendinek” a jogalkotás, ha az önmagukban is fésületlen általános szabályokat nagyszámú kivételben oldja fel, s nem melleleg kínosan ügyel rá, hogy az eligazodásban eddig mankóként szolgáló elveket és dogmatikát minél mélyebbre vermelje. Ezzel hosszú távra prolongálja, hogy – igen csekélyke haszonnal – természetlen konfrontációkkal keserítse egymás életét oktató és hallgató, a jogi hivatásrend valamennyi ága, bármiféle jogalany és jogalkalmazó, ember és ember.

Katitól azonban a Társaság révén azt tanulhattuk meg, hogy a tételes büntetőjog értékét ne becsüljük túl, az nem panacea, és kötelességünk, hogy romló helyzetben is vonjuk ki magunkat a bénultság alól. Vonjuk ki a valódi jogot a kedvezőtlen körülmények korlátozása alól, ne csak magas szintű jogismerettel, hanem mélységi társadalom-ismerettel pótoljuk a szándékos jogalkotói hanyagságot, és a megfontoltsága hiányát. Szolgáljuk, de ne kiszolgáljuk a jogot. Nézzünk a szabályok mögé, nézzük magát a jelenséget, az oksági folyamatot, tiszta logikával integráljuk újra magát a szabályrendszert és a hétköznapokban is offenzív módon kényszerítsük rá a jogalkotót, a jogalkalmazót, hogy ne taktikai leleményekben utazzon, a jogot és különösen a büntetőjogot helyiértéken kezelje. Ez nehéz feladat, az út során sebezhetőek vagyunk, de legyen bennünk tartás, ne engedjünk az értékrelativizmus

csábításának. Munícióért pedig bátran forduljunk az oksági kritériumrendszereket deriváló kriminológia szintetizáló értékrendjéhez.

Nem vélem úgy, hogy Kati gondolt volna erre, amikor a Társaság első kockaköveit lerakta, de akarva-akaratlanul ezzel – a Társaság működésében is vezérelvül szolgáló – szemléletnek a terjesztésével tette a jövőért a legtöbbet. Ebből a szemléletből lehet építkezni, vagy ha úgy tetszik a bűnügyi tudományokat egyszer újraépíteni.

Köszönjük Kati és szeretettel köszöntünk a Kriminológiai Társaság valamennyi tagja nevében!